

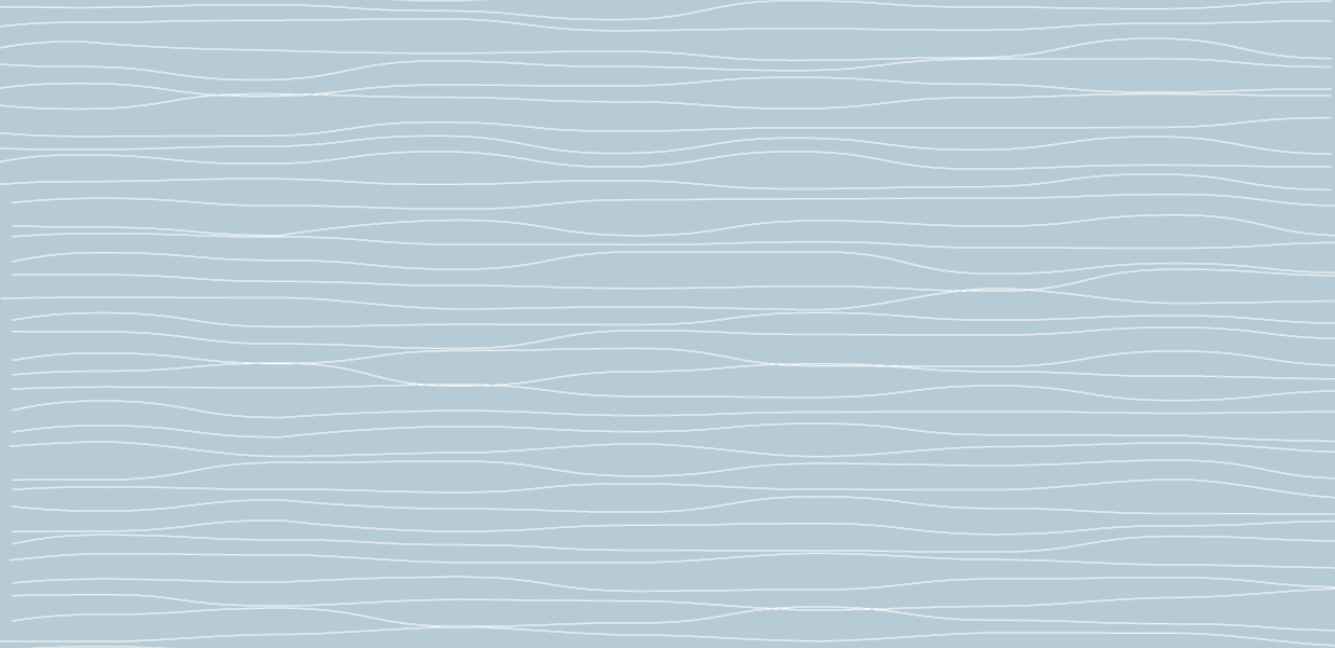
MINA ÅR PÅ IUI: 1969–81 OCH 1986–90

BIRGITTA SWEDENBORG

SÄRTRYCK ur Magnus Henrekson, red. (2009), *IFN/IUI 1939–2009*.

Sju decennier av forskning om ett näringsliv i utveckling.

Stockholm: Ekerlids.

KAPITEL 29

MINA ÅR PÅ IUI: 1969–81 OCH 1986–90

BIRGITTA SWEDENBORG

Jag kom till IUI hösten 1969 efter tre års doktorandstudier i nationalekonomi vid University of California, Los Angeles. Jag kom att stanna i nästan tolv år, fram till 1981. Några år senare, 1986, återvände jag till fadershuset som biträdande chef i fyra år.

För studierna vid UCLA hade jag fått ett mycket generöst fyraårigt stipendium, faktiskt det finaste UCLA hade att erbjuda, Chancellor's Fellowship. Jag återvände till Sverige för att skriva min avhandling innan stipendietidens slut, eftersom min man var angelägen att återuppta sin svenska karriär som han fått avbryta för att kunna vara med mig i USA. Anledningen till att jag hamnade på IUI var att min handledare vid UCLA, Axel Leijonhufvud, rekommenderade mig att ta kontakt med Erik Lundberg, som i sin tur ansåg att IUI var ett förträffligt ställe att skriva avhandling på. Jag tog därför kontakt med Lars Nabseth, som anställde mig direkt.

Det var ett på många sätt annorlunda IUI än dagens. Kontrasten mot den akademiska miljö jag just lämnat var slående. Nationalekonomiska institutionen vid UCLA i slutet av 1960-talet var nydanande och besöktes under kortare eller längre perioder av flera blivande ekonomipristagare såsom Milton Friedman, George Stigler och James Buchanan. Monetarism, söketeori och public choice ingick på ett självklart sätt i undervisningen. Axel Leijonhufvuds forskning hade ställt keynesianismen på ända. Armen Alchians undervisning tvingade studenterna att tillämpa ekonomisk analys på det mest oväntade sätt och de mest skilda områden. Att komma till IUI var som att komma till en annan värld.

Det fanns två ledstjärnor för arbetet: vetenskaplig kvalitet och ett ämnesval som var näringslivsrelevant och helst handlade om aktuella problem. På IUI fanns ett drygt femtontal unga ekonomer av vilka flertalet arbetade med sina doktorsavhandlingar i nationalekonomi eller företagsekonomi. Deras avhandlingsämnen var jordnära, ofta av direkt intresse för näringslivet. Det handlade om frågor som

den privata konsumtionens utveckling, betydelsen av EG och EFTA, företagsfusioner, reklamens roll, tekoindustrins framtid, skogsindustriella frågor, jordbrukspolitik, bostadspolitik osv. De skrev på svenska för svenska beslutsfattare i politik och näringsliv.

Miljön var privilegierad – man fick betalt för att forska och meritera sig. Avhandlingar och andra studier publicerades på IUI:s eget förlag. Den vetenskapliga kvaliteten garanterades dels genom en mycket noggrann granskning inom institutet, dels genom att den höll måttet för doktorsavhandlingar. Ett exempel på den interna kvalitetskontrollen var att man inför färdigställandet av ett bokmanus lät en grupp kollegor tillsammans med författaren dra sig undan till annan ort för att gå igenom manuset sida för sida. Kollegorna engagerade sig osjälviskt och gav författaren värdefull kritik men också stöd.

Jag upplevde Lars Nabseth som en utomordentligt konstruktiv chef. Han såg det som en viktig uppgift att stödja forskarna och driva på avhandlingsarbetet så att det blev färdigt. Ovanligt många doktorsavhandlingar kom också fram på IUI under hans tid. Jag tror även att han var en bra ambassadör för IUI i näringslivet. Båda dessa uppgifter anser jag fortfarande är väsentliga för en IUI-chef, viktigare än att själv vara en aktiv ”superforskare”.

DIREKTINVESTERINGSSTUDIEN

Till en början hjälpte jag till med underlag till arbetet för långtidsutredningen, som pågick för fullt. Men ganska snart föreslog Lars Nabseth ett avhandlingsämne som han trodde skulle passa mig eftersom jag var intresserad av internationell ekonomi: effekterna av svenska företags direktinvesteringar i utlandet, speciellt effekterna på svensk export. Det var typiskt att frågan hade inspirerats av aktuella problem och överläggningar med näringslivet – inte av någon inomvetenskaplig diskussion. Direktinvesteringarna i utlandet hade ökat starkt under slutet av 1960-talet och en skärpt tillståndsgivning under valutaregleringen hotade. Det var ett nytt forskningsområde och rörde frågor som skulle väcka intresse under lång tid.

Det sågs inte som ett problem i sammanhanget att det saknades systematisk information om de svenska multinationella företagen och deras utlandsverksamhet. Det var bara att samla in data själv. Detta sågs som en del av forskningsuppgiften. Jag var inte heller ensam om att behöva bygga upp en egen databas. Gunnar Du Rietz skulle till exempel, i Dahménsk anda, samla in ett omfattande material om företagsetableringarna under efterkrigstiden.

Uppgiften var att bestämma vilka effekter svenska företags utlandsproduktion hade på svensk export. Bakgrunden var att det fanns en allmän oro för att

utlandsproduktionen konkurrerade med produktion och sysselsättning i Sverige, vilket återspeglades i den dåvarande valutaregleringens krav på tillstånd för investering i egna produktionsbolag i utlandet. Riksbanken beviljade tillstånd endast om företaget kunde göra gällande att utlandsproduktionen hade en positiv effekt på svensk export. I praktiken kunde Riksbanken inte bedöma detta men kravet skapade osäkerhet hos företagen som inte kunde räkna med att få tillstånd.

I princip är naturligtvis export och utlandsproduktion alternativa sätt för ett svenskt företag att förse utlandsmarknaden med företagets produkter (liksom import och hemmaproduktion är alternativa sätt att tillgodose hemmamarknaden). I den meningen är de substitut. Men det betyder inte att ”effekten” av utlandsproduktionen på svensk export är negativ. Effekten beror på vad som skulle ha hänt om företaget inte hade tillåtits producera utomlands. Det i sin tur beror på vad orsaken till utlandsproduktionen är (handelshinder, för höga transport- eller lönekostnader) och på vad konkurrenterna skulle göra om företaget inte tilläts flytta ut sin produktion. Något annat företag skulle sannolikt ha utnyttjat fördelarna med utlandsproduktion i stället.

Det var nödvändigt att tänka igenom teorin för utlandsinvesteringar och hur den empiriska undersökningen skulle läggas upp innan materialet började samlas in. Problemet var att det inte fanns mycket till teori på området att tillgå. Utrikeshandelsteorin pekade på att handel och faktorrörelser var substitut. Men direkta investeringar handlade inte primärt om faktorrörelser. Det handlade om företags lokaliseringsbeslut. Det gällde att gifta ihop olika teoriområden: internationell handelsteori, ekonomisk geografi och teorin för företagens storlek.

Därefter gällde det att utforma ett frågeformulär som gav nödvändig information och som dessutom kunde besvaras av företagen. Här hade jag hjälp av en tidigare enkätundersökning som genomförts vid Industriförbundet (Lund 1967) liksom av en brittisk studie (Reddaway 1967) av sambandet mellan engelska utlandsinvesteringar och export från England. Jag byggde vidare på deras upplägg.

Vid det här laget hade jag fått sällskap av Eva Thunholm, sedermera Eva Thiel. Hon hade samma bakgrund som jag. Eva hade avslutat doktorandstudier vid Princeton och skulle skriva sin avhandling. Hon dök upp på IUI och sade att hon ville skriva om svenska företags direktinvesteringar i utlandet. Vi bestämde oss för att samarbeta. Eva anställdes och vi delade upp arbetet så att jag skulle behandla den reala sidan (utlandsproduktion och export) och Eva den finansiella.

Vi formulerade vårt enkätformulär, som sedan nagelfors av IUI-kollegor som till skillnad från Eva och mig kunde redovisning, främst Rolf Rundfelt. Därefter skulle vi ut till företagen för att testa formulären. Med hjälp av IUI:s kontakter och backning i näringslivet reste vi runt i landet och träffade vd:ar och ekonomiansvariga på både stora och små multinationella företag, bl.a. SKF, Volvo, Alfa

Laval, Atlas Copco och Sandvik. På Atlas Copco bjöds vi på sherry av Peter Wallenberg, som underhöll oss med (inte helt politiskt korrekta) historier om hur det var att ha tillverkning i södra Afrika. Även på andra håll blev vi vänligt mottagna, men ekonomicheferna stönade över de uppgifter vi begärde av dem. Vi ville att de skulle dela upp redovisningen på en konsoliderad svensk koncerndel och på flöden mellan denna och de utländska produktionsbolagen. Denna uppdelning gjordes inte av företagen själva och i praktiken skulle de vara tvungna att göra om hela koncernredovisningen för vår undersökning.

Företagen insåg att de inte hade mycket val. IUI:s styrelse med Marcus Wallenberg i spetsen stod bakom vår studie. Dessutom: om inte IUI gjorde studien fanns det risk för att en statlig utredning i stället skulle ta tag i frågan.

Eva och jag ägnade kanske sammanlagt två år åt att samla in materialet. Vi satt i telefon med frustrerade ekonomichefer på företagen, övertygade dem om att avsätta de nödvändiga veckorna för att fylla i enkäten och diskuterade hur uppgifterna skulle lämnas i just deras fall. Vi lärde oss en hel del om varje företags internationella verksamhet. I slutändan fick vi en mycket hög svarsprocent (99 procent!) och vi visste vad siffrorna stod för. Men det var ett jättejobb som sannolikt få forskare i dag skulle ta på sig. Jag är glad att jag hade någon som Eva att dela det med.

Vi var unga och lite kaxiga och knäcktes därför inte helt av uppgiften. Ett uttryck för vår kaxighet var att vi skrev ett debattinlägg i DN (hörnartikel på ledarsidan på den tiden) i oktober 1971 där vi argumenterade för flytande växelkurser i stället för den åtstramningspolitik som Sträng bedrev. Vår positiva syn på flytande växelkurser hade vi förstås fått från vår amerikanska utbildning men den delades av få i Sverige. Riksbankschefen Per Åsbrink lät hälsa genom Evas pappa, som då var chef för Skandinaviska Enskilda Banken, att vi inte borde skriva om saker vi inte förstod.

Lika självklart som att samla in egna data var det att dessa skulle presenteras i en väl genomarbetad bok på svenska, innan avhandlingsarbetet kunde börja. En sådan bok är inte meriterande för en forskare, men den är nyttig och når en bred läsekrets. Kanske borde sådant arbete vara meriterande. När jag försökte förklara för en av mina professorer vid UCLA (Armen Alchian) varför mitt avhandlingsarbete drog ut på tiden sade han att insamling av nya och relevanta data var en meriterande uppgift i sig och borde räcka som avhandlingsarbete. Han jämförde med Milton Friedmans och Anna Schwartz sammanställning av historiska penningmängdsdata för USA.

Den deskriptiva rapporten kom ut 1973 (*Den svenska industrins investeringar i utlandet*) och presenterades vid en välbesökt presskonferens. Den fick också ett bra genomslag i medierna. Vid det här laget hade Eva i praktiken lämnat projek-

tet, gift sig och flyttat till New York. Hennes stora arbete resulterade bara i ett appendix i boken som handlade om lönsamheten i de utländska bolagen. Hennes fortsatta karriär skedde i bankvärlden, först i New York och sedan i London, där efter övergick hon till en post vid OECD i Paris. Vi är fortfarande goda vänner.

Det följande året var jag föräldraledig och passade på att följa med min man till University of Rochester, New York. Där deltog jag i de högre seminarierna i internationell ekonomi, som var livliga tillställningar ledda av Rudi Dornbusch och Ron Jones. När jag kom tillbaka i början av 1975 hade IUI bestämt att det skulle göras en uppdatering avseende 1974 av min enkätundersökning. Det var visserligen det sista jag hade lust att göra, men eftersom jag snart skulle vara föräldraledig igen tänkte jag att jag väl kunde sticka emellan med den. Det skulle ju vara lättare att göra undersökningen en andra gång.

Min doktorsavhandling, *The Multinational Operations of Swedish Firms – An Analysis of Determinants and Effects*, lades fram vid UCLA först hösten 1979. Jag hade skickat in vad jag trodde var en färdig avhandling ett år tidigare men hade fått ett brev tillbaka från en ny medlem i min avhandlingskommitté, Edward Leamer, utrikeshandelsteoretiker och framstående ekonometriker. Han undrade försynt hur jag kunde analysera effekten av en endogen variabel (utlandsproduktionen) på en annan endogen variabel (exporten). Ekonometriskt ansåg jag att jag hade gjort en korrekt analys genom att argumentera för att utlandsproduktionen i själva verket var en policyvariabel (p.g.a. tillståndsgivningen) och genom att använda en 2-stepsregression. Men hur såg det underliggande ekvationssystemet ut?

Nu ryckte Bo Axell ut till min hjälp och drog även in Jim Albrecht från Columbia University som periodvis vistades vid IUI. Tillsammans jobbade vi med frågan under några veckor. Resultatet blev ett modellappendix i min avhandling, som även imponerade på Ed Leamer. Jag är skyldig både Bo och Jim ett stort tack för denna insats.

BO AXELL OCH FRIEDMANDEBATTEN

Bo Axell hade kommit till IUI 1976, då han nyligen disputerat på en teoretisk avhandling om sökarbetslöshet. Den kom att bli flitigt citerad av de främsta internationella forskarna på området, bl.a. Peter Diamond. Bo rekryterades av Lars Wohlin och representerade den ändrade inriktning som IUI kom att få vid den tiden med fler disputerade forskare och färre forskare som skulle skriva sin avhandling vid IUI.

Bo och jag lärde känna varandra därför att vi båda upprördes över den overdriftiga debatt och medierapportering som förekom under hösten 1976 kring

Milton Friedmans ekonomipris. Bo hade fått en förfrågan från Erik Lundberg om att göra en analys för Vetenskapsakademiens räkning av den svenska pressrapporteringen. Erik Lundberg menade att svenska media antingen medvetet undertryckte de verkliga sakförhållandena när de skrev att Friedman varit ekonomisk rådgivare till Pinochets militärdiktatur i Chile eller också var de oförsvarligt okunniga. Sanningen, som stod att läsa i ledande utländska tidningar, var att Friedman bara vid ett enda tillfälle besökt Chile och då på inbjudan av en privat stiftelse för att hålla offentliga föredrag. Den som hade haft kontinuerlig kontakt med Chile och chilenska studenter var Friedmans kollega vid University of Chicago Arnold Harberger, som var gift med en chilenska. Jag övertalade Bo att tillsammans med mig säga ja till Lundbergs förslag.

Eftersom Friedmandebatten var en känslig fråga – praktiskt taget hela den svenska ekonomkåren stod antingen på barrikaderna tillsammans med Chilekommittén eller var skrämmd till tystnad – tog vi tjänstledigt under några månader för att arbeta med uppdraget. För mig var det ett välkommet avbrott från avhandlingsarbetet och vi hade roligt. Vi kontrasterade den svenska nyhetsrapporteringen med den i utländska tidningar. Vi avslöjade okunniga ledarskribenter. Vi pekade på att protestlistorna från landets nationalekonomiska institutioner främst hade undertecknats av yngre och odisputerade lärare. Vi mätte spaltcentimetrar på tidningarnas debattsidor för att visa att ett oproportionerligt stort utrymme hade vikts för ovederhäftiga angrepp på Friedman (med rubriker som ”Vetenskapsakademin belönar en mänsklighetens skadegörare” och ”Friedman bär själv skulden till den växande kritiken”). Vi gjorde också en kritisk granskning av de viktigaste sakfrågorna i Friedmandebatten.

Vi gav ut boken *Milton Friedman och ekonomipriset* på eget förlag i maj 1977. Omedelbart startade en ny intensiv debatt om Milton Friedman med utgångspunkt från vår bok. Många angrep oss som okunniga och ovetenskapliga, men några började ifrågasätta tidigare skrivelser. Det var roligt att kunna visa upp vår skrift för Milton Friedman när han kort därefter kom på återbesök för ekonomipristagarens traditionella seminarium på IUI – ett evenemang som Gunnar Eliasson hade initierat och tagit med sig till IUI från Industriförbundet.

Både Bo och jag var stolta över vår insats. I efterhand är det nog inte många på den andra sidan i debatten som kan säga detsamma. Många av de mest vildsinta yngre ekonomerna har sedan dess blivit etablerade i ledande samhällspositioner och hyllar numera Friedman som en av 1900-talets mest framstående nationalekonomiska forskare. Vad som lever kvar och ger en obehaglig eftersmak är hur skrämmande lätt en allmän hysteri riktad mot en person, som i Friedmandebatten, kan ta fäste i ett land som vårt.

Bo Axell var en mycket speciell person. Han gick bort i förtid, vid 61 års ålder.

Sedan han lämnat IUI omkring 1991 blev hans tillvaro alltmer kaotisk. Men så länge han var kvar på IUI var han en omistlig del av institutets intellektuella liv. Hans krav på vetenskaplighet och relevans var omutliga. Han bistod kollegor friskostigt med konstruktiv kritik och hjälp att lösa kniviga problem. Han älskade att diskutera aktuella ekonomiska frågor och kom oftast med en tänkvärd vinkling.

Hans forskning på IUI bestod av en utveckling av egna teoretiska arbeten om sökarbetslöshet och prisspridning som utmynnade i vetenskapliga artiklar i internationella tidskrifter och mer empiriskt inriktade studier om inflationens bestämningsfaktorer och effekter av priskontroller som gavs ut av IUI. Hans begåvning passade inte in i något IUI-fack men ett forskningsinstitut behöver en person som Bo Axell. Vännerna och kollegorna vid Stockholms universitet, Mats Persson och Claes-Henric Siven, avslutade sin nekrolog (SvD 4/2 2007) med att Bo Axell var ”en av svensk nationalekonomis riktigt stora begåvningar”.

ANDRA BETYDELSEFULLA PERSONER

Jag vill lyfta fram två andra forskare vid IUI som var betydelsefulla för mig: Göran Eriksson och Bengt-Christer Ysander. Också de gick bort i förtid. Göran Eriksson var samtida med mig på IUI under många år. Han var inte en person som drog uppmärksamhet till sig, men han hade en solid kunskap i mikro teori och ekonometri, som han gärna delade med sig av, och till detta kom en underfundig humor. Bengt-Christer Ysander anställdes senare. Han var en högt begåvad person, som blommade upp i den miljö på IUI som krävde handfasta och tydliga insatser. Hans produktivitet ökade markant och han drev en rad stora projekt, ofta med hela forskargrupper, inom olika områden men med betoning på offentlig ekonomi. Han lämnade IUI för en professur i Uppsala där han också gjorde viktiga insatser för institutionen. För mig var han framför allt en mycket god vän.

Personlistan kan göras längre. Jan Bröms spelade en viktig roll för att göra IUI-skrifterna läsliga. När han var färdig med mitt första bokmanus utbrast jag att jag inte kunde stå som ensam författare efter så omfattande ändringar. Struntprat, sade Jan, det här är ingenting jämfört med vad jag gör med de flesta andra manus. Numera är jag själv en drakonisk redigerare av andras manus.

Lars Wohlin var under sin korta cheftid intensivt upptagen med IUI:s egen långtidsutredning, som han tagit initiativet till. Jag var inte indragen i det arbetet men hade glädje av Lars av andra skäl. Inte minst var han en idéspruta. På ett seminarium sade han att hur länge ett företag varit verksamt utomlands måste vara avgörande för hur stort det hunnit bli. Det gav mig idén att använda åldern på företagets utlandsverksamhet som instrumentvariabel för utlandsproduktionen. Detta visade sig bli avgörande för att bestämma effekterna på svensk export.

Siv Gustafssons mycket personliga bidrag till den här skriften, som hon skickat till mig, berörde mig starkt. Det påminde mig om mycket som jag hade glömt, t.ex. den starka åtskillnaden mellan forskarna och (den kvinnliga) biträdespersonalen under Ruth Ellerstads ampra ledning. Tyvärr hade jag inte så mycket med Siv att göra eftersom vår forskning hade få beröringspunkter. Så här i efterhand kan jag tycka att jag borde ha haft det. Vi var ju de enda kvinnorna som skrev doktorsavhandling på IUI under alla de år jag var där (och ingen kvinna har heller senare skrivit en doktorsavhandling i nationalekonomi vid IUI/IFN). Jag beundrar Siv för vad hon har åstadkommit och för hur hon övervunnit den brist på uppskattning som hon kände. Samtidigt måste jag erkänna att jag själv inte upplevde något liknande på IUI. Kanske var jag bara mindre känslig, kanske var Siv särskilt utsatt. Sivs berättelse ger hur som helst en stark bild av tidsandan.

Självfallet tyckte jag liksom övriga forskare att det var spännande att få träffa de framstående företagsledarna i IUI:s styrelse i samband med styrelsens augustimöten, då några forskare fick presentera sina projekt. En incident har bitit sig fast i minnet. På kvällen efter att jag hade gjort en sådan presentation, under vilken jag antagligen varit nervös och alltför mekanisk, drog Marcus Wallenberg mig åt sidan och sade vänligt något i stil med: ”Det är viktigt att man tror på det man gör och driver sina teser med övertygelse.” I det ögonblicket uppfattade jag honom som en faderlig mentor – kanske inte vad de flesta associerar med Marcus Wallenberg.

MER OM DIREKTINVESTERINGARNA

Åter till direktinvesteringarna. Svaret på den fråga som hade motiverat min avhandling var, för det första, att man inte kan tala om ”utlandsproduktionens effekt på exporten”, eftersom båda bestäms simultant och av i huvudsak samma faktorer. Däremot kan man tala om effekten av att företagen *tillåts* producera utomlands (förändringen blir då exogen), vilket också är den för ekonomisk politik relevanta frågan. Denna effekt kan inte bestämmas på *a priori*-grunder. Det är en empirisk fråga och beror på om substitutionseffekten är starkare än komplementaritetseffekten. Min empiriska analys visade att komplementaritetseffekten var starkare och att nettoeffekten, om det gick att urskilja någon, var positiv. Jag argumenterade dock för att en ännu viktigare effekt sannolikt var att företagen kunde växa sig större och mer konkurrenskraftiga genom utlandsproduktionen och att detta, genom ökade satsningar på bl.a. forskning och utveckling, även kom den svenska verksamheten till del.

Avhandlingen innehöll mycket annat och det fanns sannolikt tillräckligt material i den för att motivera några vetenskapliga artiklar i internationella tidskrif-

ter. Forskningen på området var ännu i sin linda och mina analyser var vid denna tidpunkt unika. Men sådan publicering prioriterades inte. Inte av IUI och inte av mig.

Min avhandling var en av de IUI-studier som fick bra genomslag. Den uppskattades också av IUI:s huvudmän, eftersom den ryckte undan grunden för den svenska regleringspolitiken. Sannolikt påskyndade den avregleringen av direktinvesteringarna. Jag vet inte hur styrelsen hade reagerat om slutsatserna hade gått emot deras intressen, men några påtryckningar förekom aldrig.

I anslutning till avhandlingen kom jag också att medverka som expert i flera statliga utredningar (Bjurelkommittén, Valutakommittén, Direktinvesteringsskommittén och senare Produktivitetsdelegationen). Inom ramen för Direktinvesteringsskommittén gjordes dessutom en ny enkätundersökning för 1978 och en fördjupad analys presenterades i en ny IUI-bok på svenska. Det tunga avhandlingsarbetet gav genom de statliga utredningarna avkastning på det sätt som IUI eftersträvade. En glädjande detalj i sammanhanget är att det även belönades med ett pris 1982 (20 000 francs!) från en organisation i Paris (Institute for Research and Information on Multinationals) för bästa doktorsavhandling om multinationella företag. Pikant så här i efterhand är att en av ledamöterna i priskommittén var Romani Prodi, då ekonomiprofessor i Bologna.

1981 lämnade jag IUI för att arbeta inom den nystartade Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), där min viktigaste insats var att organisera en större studie kring socialförsäkringarna. Sommaren 1982 vikarierade jag som ledarskribent på Dagens Nyheter, vilket var en nyttig erfarenhet. Att skriva korta och rappa ledare för leverans samma dag var inte något jag hade lärt mig på IUI. Jag fortsatte en tid därefter som fristående kolumnist. 1982 började jag på PK-bankens ekonomiska sekretariat, där jag arbetade med min gamle vän och kollega Nils Lundgren. Det kändes bra att lämna det specialistfack jag fastnat i på IUI och bli mer av en generalist.

Ändå lät jag mig 1986 övertalas av Gunnar Eliasson att komma tillbaka till IUI som biträdande chef. Kort därefter bestämdes att direktinvesteringsmaterialet skulle uppdateras, denna gång fram till 1986. Jag vägrade att befatta mig med ännu en datainsamling och två yngre nationalekonomer, Mats Kinnwall och Göran Johansson-Grahn, anställdes. I slutändan fick jag ändå leda arbetet och även ta huvudansvaret för en ny bok på svenska: *Den svenska industrins utlandsinvesteringar 1960–1986*.

Vid det laget var jag innerligt trött på allt som hade med svenska företags utlandsverksamhet att göra och lovade mig själv att aldrig mer ägna mig åt frågan. Det blev dock ännu en uppsats i en festskrift tillägnad min samarbetspartner vid National Bureau of Economic Research (NBER) sedan många år, Robert Lipsey.

I en paneldataanalys som täckte perioden 1974–1990 bekräftades mina tidigare resultat, som dessutom framstod mycket tydligare.

När jag lämnade IUI 1990 för att bli vice vd på SNS överlämnade jag med varm hand det mödosamt hopsamlade datamaterialet till nya generationer av IUI-forskare. Det gläder mig att ”multisdatabasen” har använts flitigt och till och med har blivit en viktig bas för rekrytering av såväl svenska som utländska forskare.

FRÅN IUI TILL SNS

Innan jag hann lämna IUI hamnade jag för andra gången i den mediala hetluften (Friedmandebatten var den första). Våren 1990 föreslog regeringen en liberalisering av svensk jordbrukspolitik och media fylldes med rapporter om hur orättfärdigt denna skulle drabba det svenska jordbruket. En sabbatstermin vid Stanford-universitetet året innan hade påmint mig om de enorma skillnaderna i pris och kvalitet på livsmedel som fanns mellan Sverige och USA. Jag bestämde mig för att med hjälp av vänner göra en snabbundersökning av matpriserna i några länder (västra och östra USA, England, Danmark och Sverige). Resultatet blev en debattartikel i DN, där jag hävdade att svenska matpriser skulle kunna halveras om Sverige införde frihandel på livsmedel. Budskapet fyllde hela DN:s löpsedel. ”Matprisdebatten” rasade sedan hela sommaren.

Mitt sista bidrag från forskarrummet på IUI knöt därmed, på ett något ovetenskapligt sätt, an till den stolta tradition som inlets med Odd Gulbrandsens och Assar Lindbecks IUI-bok om jordbrukspolitik. För säkerhets skull ägnade jag dock min första tid på SNS åt att tillsammans med Robert Lipsey göra en mer vetenskaplig analys av vad som bestämmer skillnaderna i internationella matpriser samt sammanställa en debattbok på SNS om problemen i hela livsmedelskedjan.

Tjugo år hade gått sedan jag först kom till IUI och IUI hade under denna tid förändrats en hel del. Gunnar Eliasson var en dynamisk chef. Hans egen forskning var visserligen i mitt tycke något vildvuxen och den omfattande utgivningen på IUI:s förlag granskades inte alltid lika noggrant som tidigare, men Gunnar skapade en fantastisk forskningsmiljö. Flera goda forskare rekryterades, verksamheten byggde vidare på IUI:s komparativa fördelar i empirisk forskning och blev samtidigt alltmer internationell. Publicering på engelska blev allt vanligare, IUI fick allt oftare besök av internationella gästforskare och internationella symposier arrangerades. De årligen återkommande seminarierna med ekonomipristagarna var också spännande inslag. Till Gunnars bestående bidrag hör införande av IUI:s Midvintermiddag, där gamla och nya IUI:are kan träffas under trevliga former. Att så många av oss fortsätter att komma till denna årliga sammankomst visar vilken viktig roll IUI – nu IFN – har spelat i våra liv.

Till sist några ord om relationen mellan IUI/IFN och SNS. För mig var det naturligt att gå från IUI till SNS. De båda instituten kompletterar varandra. IFN är ett renodlat forskningsinstitut med viktiga komparativa fördelar när det gäller empirisk forskning och kapacitet att bygga upp och förvalta stora datamaterial. Få andra samhällsvetenskapliga forskningscentra i Sverige har denna kapacitet. SNS är genom sin konferens- och förlagsverksamhet bättre rustat att föra ut forskningsresultat i den allmänna debatten. Dessutom kan SNS lättare med hjälp av externa forskare snabbt organisera forskning kring aktuella ekonomisk-politiska problem. En hel del samarbete förekom också mellan instituten under min tid på SNS, till exempel när IUI-forskare medverkade i SNS Konjunkturrådsrapporter eller i de stora samarbetsprojekten med forskare från National Bureau of Economic Research i USA. Sådant samarbete berikade båda instituten. I takt med att IFN blir alltmer inriktat mot internationell tidskriftspublicering borde samarbetet bli allt viktigare.

REFERENSER

- Axell, Bo och Birgitta Swedenborg (1977), *Milton Friedman och ekonomipriset. En sammanställning och analys av pressrapporteringen och debatten om 1976 års ekonomipristagare*. Stockholm: Akademiförlaget.
- Bolin, Olof och Birgitta Swedenborg (1992), *Mat till EG-pris? Den svenska livsmedelskedjan i ett EG-perspektiv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Gulbrandsen, Odd och Assar Lindbeck (1968), *Jordbrukspolitikens mål och medel*. Stockholm: Aldus/Bonnier.
- Lipsey, Robert E. och Birgitta Swedenborg (1996), "The High Cost of Eating: Causes of International Differences in Consumer Food Prices". *Review of Income and Wealth*, vol. 42, nr 2, 181–194.
- Lund, Harald (1967), *Svenska företags investeringar i utlandet*. Stockholm: Industriförbundet.
- Reddaway, William B. (1967), *Effects of U.K. Direct Investment Overseas*. Cambridge: Department of Applied Economics, University of Cambridge.
- Swedenborg, Birgitta (1973), *Den svenska industrins investeringar i utlandet*. Stockholm: IUI.
- Swedenborg, Birgitta (1976), *Den svenska industrins investeringar i utlandet 1970–74: en preliminär rapport*. Forskningsrapport nr 5, IUI.
- Swedenborg, Birgitta (1979a), *The Multinational Operations of Swedish Firms. An Analysis of Determinants and Effects*. Doktorsavhandling. Stockholm: IUI.
- Swedenborg, Birgitta (1979b), "Industrins utlandsproduktion och export". I *Vägar till ökad välfärd*. Expertrapport till Näringspolitiska delegationen. Ds Ju 1979:2. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Swedenborg, Birgitta (1980), "Valutaregleringen och direkta investeringar". I *Valutareglering och ekonomisk politik. Expertrapporter från valutakommittén*. SOU 1980:51. Stockholm: Allmänna Förlaget.

- Swedenborg, Birgitta (1980), *Svensk industri i utlandet. En analys av drivkrafter och effekter*. SOU 1982:27. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Swedenborg, Birgitta, Göran Johansson-Grahn och Mats Kinnwall (1988), *Den svenska industrins utlandsinvesteringar 1960–86*. Stockholm: IUI.
- Swedenborg, Birgitta (1991), "Svenska multinationella företag och produktiviteten". I *Internationalisering och produktivitet*. Expertrapport nr 8 till Produktivitätsdelegationen. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Swedenborg, Birgitta (1991), "Determinants and Effects of Multinational Growth: The Swedish Case Revisited". I Magnus Blomström och Linda S. Goldberg (red.), *Topics in Empirical International Research*. Chicago: University of Chicago Press.

FÖRFATTARPRESANTATION

Birgitta Swedenborg är född 1941. Hon blev fil.kand. vid Stockholms universitet 1966 och genomgick doktordutbildning vid UCLA 1966–69, där hon försvarade sin avhandling 1979. Hon var verksam som forskare vid IUI 1969–81, arbetade vid det då nyinrättade ESO (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi) 1981–82, var ledarskribent och kolumnist i DN 1982. Åren 1982–86 var Birgitta Swedenborg ekonom vid PKbankens ekonomiska sekretariat. Därefter återvände hon till IUI som biträdande chef för att 1990 övergå till SNS som vice vd och forskningsledare. Denna post innehade hon fram till sin pensionering 2006.

Birgitta Swedenborg har medverkat i flera statliga utredningar som expert på utlandsinvesteringar och som ledamot i den s.k. Lindbeckkommissionen (1993). För SNS räkning ledde hon det stora samarbetsprojektet mellan SNS och National Bureau of Economic Research (NBER) om den svenska välfärdsstaten, studier som i förkortad form ersatte SNS Konjunkturrådsrapporter 1995 och 2006. Tillsammans med övriga ledamöter i Lindbeckkommissionen utgjorde hon SNS Ekonomiråd 2000. Tillsammans med Olof Petersson ledde hon SNS stora författningsprojekt och medverkade i SNS Demokratirådsrapport 2004.

Hennes forskning har gällt svenska direktinvesteringar i utlandet, internationella prisskillnader, livsmedelspolitik, politisk ekonomi, konstitutionell ekonomi, offentlig ekonomi och välfärdsstatsfrågor.